

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УКРАЇНІ

ПШИК Богдан Іванович

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7930-0791>

Анотація. У статті систематизовано перелік інвестиційних ризиків бізнес-структур, узагальнено практику застосування механізмів страхування інвестицій на міжнародному рівні. Обґрунтовано авторський підхід щодо створення та функціонування в Україні спеціальної установи – Державного страхового пулу, який би здійснював страхування та перестраховування інвестиційних ризиків бізнес-структур у пріоритетних сферах економіки. Розроблено удосконалену модель ринку страхування інвестиційних ризиків та пропозиції щодо забезпечення подальшого функціонування та розвитку.

Ключові слова: бізнес-структури, інвестиційні ризики, інвестиційні проекти, організаційно-економічні механізми, страховий ринок, страхування.

Постановка проблеми. Активний економічний розвиток держави та підприємництва суттєво залежить не лише від обсягів залучення та ефективного використання інвестиційного капіталу, а й від того, наскільки захищеними є права та інтереси інвесторів, які реалізують свої проекти у тій чи іншій країні. Відтак акумулювання в межах країни інвестиційних ресурсів як внутрішнього, так і зовнішнього походження сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності, що безпосередньо залежить від рівня довіри інвесторів до держави та захищеності їх інтересів. Саме ці питання варто розглядати у площині пріоритетних напрямів забезпечення соціально-економічного розвитку та економічної безпеки на рівні держави. Усе це зумовлює необхідність подальшого розвитку страхового ринку, що сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання, реалізації важливих інвестиційних проектів шляхом відшкодування збитків, які настають у разі непередбачених подій та негативно впливають на добробут населення, діяльність держави та бізнес-структур.

Розвиток організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків є особливо актуальним саме для бізнес-структур, які формують основу для перспектив функціонування та зміцнення добробуту країни, а їхній вплив поширюється на усі рівні та сфери прояву суспільних відносин. Адже воєнні дії та їх наслідки, посилення безпекових ризиків, розрив логістичних ланцюгів, певні обмеження пропозиції електроенергії та її подорожчання для бізнесу, податкові зміни, звуження інвестиційного попиту, а також втрата багатьма підприємствами ринків збуту, цілих клієнтських сегментів та кваліфікованих працівників продовжують

стримувати економічну активність бізнес-структур та зводять до мінімуму їхню роль у процесах інвестування та подальшого поступу в Україні.

З іншого боку, попри повномасштабну війну, яка розпочата російським агресором проти України і триває досі, вітчизняна економіка продовжує зберігати стійкість та поступово відновлюється не лише завдяки міжнародним партнерам, а населенню та лояльним бізнес-структурам. Тому відбудова національної економіки є глобальним проектом, що потребує значних ресурсів, відкриваючи водночас чимало можливостей, особливо для бізнес-структур, які через інвестиції сприяють економічному відновленню нашої держави. Все це зумовлює актуальність проблематики формування нових та вдосконалення існуючих організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які стосуються розвитку страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур хоча й знайшли відображення у працях окремих українських вчених, проте залишаються одними із найменш дослідженими як в теоретико-методологічному, так і в прикладному аспекті. У статті Приймак І.І. [1] досліджено світовий досвід страхування інвестицій від воєнних ризиків, встановлено зв'язок між рівнем розвитку страхового ринку та обсягом капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій в національну економіку, окреслено основні шляхи вдосконалення системи страхування від воєнних ризиків в економіці України. У праці Кривенко Ю.В. та Євтушенко Н.М. [2] науковому обґрунтуванню ролі страхування у захисті інвестицій та розвитку фінансових ринків. Бугров О., Бугрова О. та Лук'янчук І. [3] розробили концептуальну модель ухвалення рішень щодо ключових параметрів договору страхування інвестиційного ризику проекту в контексті поведінкових фінансів. Публікація Нагайчук Н.Г. та Третяк Н.М. [4] присвячена висвітленню організації та меж застосування послуг з корпоративного страхування при управлінні ризиками підприємств реального сектору економіки/ Проте, незважаючи на наявний науковий доробок з цієї проблематики, існує потреба у подальших дослідженнях організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур з огляду на виклики та загрози, продиктовані воєнним станом в Україні.

Метою статті є висвітлення особливостей та обґрунтування практичних підходів до вдосконалення організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основних результатів. Страхування інвестицій завжди виступало вагомим механізмом захисту капіталу в умовах підвищених ризиків, завдяки якому можливі втрати зводяться до мінімуму та зростає прогнозованість вкладень. Проведений огляд літературних джерел [1 – 6] дає змогу систематизувати основні інвестиційні ризики, до яких варто віднести: ризик невиконання або неналежного виконання контрагентами зобов'язань перед інвестором; перерви у веденні бізнесу внаслідок несправності обладнання, помилок персоналу чи протиправних дій третіх осіб; ризик часткової чи повної втрати інвестицій та доходів від них (внаслідок подій природного чи техногенного характеру, помилок у розробленні бізнес-проекту, погіршення фінансового стану емітента цінних паперів тощо); ризик зриву поставок матеріалів, сировини, трудових ресурсів; ризики технічного характеру, пов'язані з будівельно-монтажними, проектно-конструкторськими та іншими роботами; ризики різких коливань цін на цінні папери; ризики інформаційної закритості і непрозорості ринку; правові ризики; ризики, пов'язані з отриманням та поверненням кредитів; інші ризики. Перелік цих ризиків поповнюють такі як ризик затримки початку реалізації

проєкту, ризик несвоєчасної здачі проєкту в експлуатацію, ризик перевищення вартості порівняно з проєктно-кошторисною документацією, ризик невиходу у встановлені строки на проєктну потужність, ризик втрати ринку збуту, ризик повної або часткової втрати інвестиційних активів.

Ще одним різновидом інвестиційних ризиків є політичні ризики, до яких відносять: ризик неконвертованості валюти, ризик репатріації доходів, ризики політичного насильства (війни, революції, заколоти, тероризм, політичне протистояння, вимушене припинення діяльності чи втрата доходу від політичного насильства у приймаючій країні); ризики прямої експропріації, націоналізації та заволодіння інвестиційними активами; ризик невиконання арбітражного рішення та відмова в оскарженні [5].

Проте в умовах повномасштабної війни в Україні виникли нові безпрецедентні виклики для бізнес-структур, які проявляють інвестиційну активність. У нинішніх умовах до переліку традиційних ризиків для інвесторів додаються такі як фізичне знищення майна внаслідок воєнних дій, націоналізація чи реквізиція активів, кібератаки та збої в ІТ-системах, невизначеність правового регулювання, а також загрози життю й здоров'ю самого інвестора тощо. Посилення негативного впливу від дією усіх зазначених вище та інших ризиків на результати діяльності бізнес-структур зумовлює потребу у формуванні відповідних організаційно-економічних механізмів страхового захисту, які нині функціонують як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Що ж стосується механізмів страхування інвестицій на міжнародному рівні, варто згадати діяльність Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій, що здійснює страхування проєктів від кількох видів некомерційних ризиків у різних країнах світу. У 2022 році ця інституція запустила пробний проєкт механізму страхування інвестицій під час військових дій, якого бюджет становив 30 млн. доларів США. Першим інвестиційним проєктом, який був застрахований цим агентством, було надання гарантії на суму до \$9,2 млн кіпрській компанії UIPH Ukrainian Industrial Property Holding Limited на її прямі інвестиції та акціонерну позику у проєкт індустріального парку M10 Lviv Industrial Park на випадок воєнних ризиків та громадянських заворушень на період до 10 років. Ця страхова операція спрямована на гарантування кредитних коштів, отриманих компанією для будівництва та експлуатації складського комплексу та супутньої інфраструктури в промисловому парку M10, причому цей проєкт отримає сертифікацію «зеленого будівництва» [7].

Також за участю MIGA створено Трастовий фонд підтримки реконструкції та економічного розвитку України (Support for Ukraine's Reconstruction and Economy Trust Fund – SURE TF), діяльність якого спрямована на забезпечення надання гарантій за інвестиційними проєктами з відновлення економіки України [8]. Фінансові ресурси цього фонду формуються за рахунок власних коштів MIGA, а також державного і приватного фінансування. Серед перших держав, які здійснили свої внески для формування капіталу цього фонду, є Японія, США, Великобританія, Норвегія, Бельгія. До нинішнього дня триває робота по збору коштів для діяльності SURE TF. Планується, під час війни в Україні SURE TF RE використовуватиметься як гарантія першої необхідності або для перестраховання гарантій MIGA в країні. В умовах воєнного стану та відсутності приватного перестраховання в Україні, MIGA поєднуватиме донорське фінансування з фонду SURE TF з власними ресурсами, щоб допомогти залучити доступне державне перестраховання та надати гарантії на підтримку України. Рішення SURE TF також допомагають зробити гарантії MIGA

доступнішими та вигіднішими для інвесторів в Україні.

Доцільно звернути увагу на ще один механізм страхування інвестиційних ризиків, який передбачає міжнародну підтримку. Так Американська корпорація з фінансування міжнародного розвитку (DFC) пропонує страхування, що покриває до 1 мільярда доларів збитків унаслідок валютних проблем, неправомірного втручання органів влади, політичного насильства тощо. Захист від політичного насильства включає бойові дії внаслідок оголошеної або неоголошеної війни, революції, тероризм, саботаж та ін. Інвестори можуть застрахувати актив, дохід або обидва складники одночасно. Додатково, страхування може покрити видатки на евакуацію або збитки від пошкодження критичної інфраструктури.

Нині DFC займає дуже активну позицію щодо підтримки проєктів інвестування в Україну, проєктів будівництва доступного житла. Так DFC уклала договір перестраховання з ARX, яка першою в Україні впровадила страхування воєнних ризиків ще у 2023 році. Домовленості були досягнуті завдяки підтримці міжнародного брокера зі страхування та управління ризиками «Aon». Згідно цього механізму передбачається сукупний обсяг перестрахового покриття на суму до 50 млн. доларів США та д 100 млн грн. на одного суб'єкта середнього бізнесу [9]. Очікується, що наявність такого механізму, який спрямований на захист бізнес-структур від впливу воєнних ризиків, дозволить українському та міжнародному бізнесу отримати додатковий фінансовий захист, залучати нові інвестиції та почуватись більш впевнено у продовженні чи відновленні своєї діяльності. Реалізація цього механізму DFC має позитивно вплинути на кількість бізнес-структур, залучених до проєктів відновлення в Україні.

Страхові компанії деяких країн також пропонують своїм національним інвесторам страхування від політичних та військових ризиків. Заслугує уваги діяльність польського державного акціонерного товариства KUKE (Корпорація Страхування Експортних Кредитів), що здійснює страхування інвестицій польських підприємців в регіонах, які характеризуються високим рівнем політичного ризику, а страхові виплати гарантуються Державним бюджетом Польщі [10]. Страховий поліс може покривати між іншими такі страхові випадки: рішення органів влади, що не дозволяють реалізовувати інвестицію; оголошення загального мораторію на платежі; рішення, що обмежують або забороняють вивіз товарів або капіталу; повне позбавлення можливості користуватися правами, пов'язаними з інвестицією; форс-мажорні обставини (військові дії, державні перевороти, землетруси, екстремальні природні явища та ін.). З огляду на те, що нині в Україні функціонує близько 3000 бізнес-структур із польським капіталом, наявність даного механізму позитивно впливає на зацікавленість польських інвесторів інвестувати в Україну.

Ще одним механізмом страхування інвестиційних ризиків є Програма Федеративної Республіки Німеччини щодо інвестиційних гарантій (DIA) для німецьких компаній. Ця Програма надає інвестиційні гарантії виключно бізнес-структурам, чия юридична адреса знаходиться на території ФРН. Крім того, якщо, на момент настання страхового випадку більш ніж 50% капіталу або прав голосу власника гарантії перебуває під іноземним контролем, збитки не покриваються. Загалом програма охоплює понад 600 гарантованих урядом Німеччини інвестиційних проєктів по всьому світу загальним обсягом понад 30 млрд євро, з яких лише 20 проєктів реалізовувались в Україні [10]. Зокрема покриття щодо військових та політичних ризиків для своїх компаній надають експортно-кредитні агентства Франції, Британії, Італії, Швеції, Іспанії, Австрії, Данії, Ізраїлю, Нідерландів та інших країн.

Варто навести кілька успішних прикладів міжнародного страхування інвестиційних ризиків в Україні. Так, австрійський «Raiffeisen Bank International» використовував страхування політичних ризиків для своїх операцій в Україні. А компанія «Carlsberg» застрахувала власні інвестиції в українські пивоварні через данську державну систему гарантій. Яскравим прикладом серед українських компаній є компанія «МХП», яка здійснювала страхування міжнародних операцій через Lloyd's of London.

Що ж стосується страхування інвестиційних ризиків на національному рівні, слід звернути увагу передусім на організаційно-економічний механізм державного страхування, який передбачає захист внутрішніх інвестицій і страхування іноземних інвестицій від політичних і воєнних ризиків. При цьому страхова політика реалізується через Експортно-кредитне агентство (ЕКА). Так з початку 2024 року набрали чинності зміни до Закону «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» [11], які запровадили можливість страхування інвестицій від воєнних і політичних ризиків. Якщо раніше ЕКА здійснювало страхування експортних кредитів, банківських гарантій та зовнішньоекономічних договорів (контрактів) бізнес-структур, то з моменту зазначених вище законодавчих змін ЕКА здійснює страхування прямих інвестицій в Україну від воєнних та/або політичних ризиків, а також страхування від воєнних та/або політичних ризиків кредитів українських суб'єктів господарювання, пов'язаних з інвестиціями у створення об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження. Відтепер ЕКА має змогу надавати страхове покриття в умовах воєнного стану, що є інструментом захисту не лише для зовнішніх, а й для внутрішніх інвесторів, який посилює підтримку експортоорієнтованого бізнесу в Україні. Страхування торговельних операцій та інвестицій від воєнних ризиків відіграє важливу роль в умовах геополітичної нестабільності, оскільки забезпечує захист інвесторів. А це, зі свого боку, сприяє економічній стабільності та залученню необхідних іноземних інвестицій для повоєнної відбудови.

Комерційне страхування інвестиційних ризиків здійснюється вітчизняними та міжнародними страховими компаніями (зокрема, філіями страховиків-нерезидентів) на підставі ліцензій, виданих державою. Важливо, що страхові компанії пропонують різні компенсації й продукти, які не завжди збігаються з класифікацією ризиків, встановленою українським законодавством. Однак, не зважаючи на воєнний стан, українські страхові компанії поступово відновили свою діяльність, а страховий ринок загалом демонструє позитивні тенденції розвитку. Сьогодні можливо скористатися програмами страхування житла, транспорту, здоров'я, бізнесу (майно, прибуток, контракти), а також покриття окремих воєнних ризиків у відносно безпечних зонах [6]. Водночас діють суттєві обмеження: недоступність страхування на тимчасово окупованих територіях і в районах, що розташовані в радіусі 30-50 км від лінії фронту; відмова у страховому покритті наслідків застосування зброї масового ураження [12]. До того ж спостерігається збільшення розмірів страхових тарифів, а відповідно й обсягів страхових премій.

На українському страховому ринку окрім згаданої вище компанії «ARX», яка здійснює страхування фінансових та інвестиційних ризиків середніх та великих бізнес-структур, присутні ще кілька компаній, які пропонують продукти зі страхування інвестицій зокрема: PZU (корпоративне страхування для великих корпорацій та міжнародних інвесторів); УНІКА (універсальне страхування для середнього бізнесу та приватних інвесторів); Євро Інс (страхові продукти для ІТ-компаній та представників

інноваційного бізнесу); АСКА (комплексне страхування бізнес-структур та їхніх довгострокових проєктів) [13]. Більшість українських страховиків працюють через перестраховання з міжнародними компаніями, що дає змогу їм приймати на страхування великі ризики, проте може ускладнювати процес врегулювання претензій.

Ще одним організаційно-економічним механізмом страхування інвестиційних ризиків, який вже давно використовується світовою спільнотою у сфері укладання та реалізації інвестиційних угод (особливо у сфері злиття і поглинання компаній), є страхування відповідальності за гарантіями продавця (representations and warranties insurance, R&W) щодо стану його бізнесу (активу), зокрема історичних ризиків, які можуть проявитися після того, як покупець сплатить продавцеві ціну і бізнес змінить власника. Цей механізм використовується задля мінімізації ризику суперечок через гарантії щодо бізнесу та для захисту від втрат, що виникають унаслідок порушення продавцем певних гарантій в інвестиційній угоді. Перевага R&W-страхування над альтернативними варіантами захисту від ризиків (наприклад, відтермінування платежів) є очевидною, оскільки зникає потреба у резервуванні значної частини коштів, а продавець відразу отримує доступ до виручки від укладеної угоди.

Зазвичай в інвестиційних угодах є певний період після закриття угоди, коли покупець може пред'явити претензії за гарантіями, який залежить від рівня ризиків, але зазвичай становить понад рік, що створює для певну невизначеність для продавця. Таким чином R&W-страхування дозволяє частково делегувати продавцеві активу цю невизначеність страховій компанії. Однак невизначеність існує й для покупця, оскільки не завжди можна гарантувати довгострокову фінансову стабільність продавця. Завдяки R&W-страхуванню зникає ця невизначеність і певним чином відбувається захист бізнесових інтересів покупця від юридичного спору з продавцем щодо гарантій та пов'язаних із цим витрат.

R&W-поліс може діяти переважно до трьох років щодо неподаткових гарантій та до семи років щодо податкових і фундаментальних (тобто найважливіших, таких як право власності на цільовий актив) гарантій. При цьому страхова премія зазвичай сплачується одноразовим платежем наперед, а її розмір коливається в межах від 1 до 5% від суми страхового покриття та залежить від особливостей інвестиційної угоди. За статистикою AIG, середня частота звернень за договорами R&W-страхування становить 20% від загальної кількості угод з продажу бізнесу, а середній розмір вимоги для страхових сум у межах 10 млн доларів США становить 4 млн доларів США [14].

Незважаючи на широке застосування R&W-страхування на міжнародних фінансових ринках, в Україні на даний час ця практика не набула належного розвитку, оскільки в узгодженні власних позицій сторони угоди віддають перевагу поступкам і компромісам у переговорах. Вважаємо, що у нашій країні цей механізм має перспективи для застосування, особливо після завершення війни, оскільки чимало ризиків у теперішній час важко спрогнозувати та забезпечити достатнім страховим покриттям. З іншого боку, за більш стабільних умов ризику в інвестиційних угодах вигідніше застрахувати, ніж знижувати ціну, щоб утримати покупця.

Також важливим організаційно-економічним механізмом, який може бути використаний для страхування інвестиційних ризиків в Україні, є діяльність фінтех-компаній у цьому напрямку. Яскравим прикладом цьому є діяльність іншуртех-компанії «FortuneGuard», яка є учасником Lloyd's Lab, що надає доступ до страхування воєнних ризиків, забезпеченого глобальним страховиком з рейтингом A+. Ця компанія має низку розроблених продуктів, які пропонується бізнес-структурам середнього та великого бізнесу, а також іноземним і місцевим інвесторам, які працюють у зонах

підвищеного ризику в Україні. Ця компанія бере участь у страхуванні трьох груп ризиків – воєнні ризики, політичні ризики, страхування від перерв у бізнесі. Розглянемо більш детально продукти FortuneGuard, які пропонуються інвесторам в Україні.

1. Страхування воєнних ризиків. В межах цього продукту забезпечується комплексний захист для комерційної нерухомості, інвестицій в акціонерний капітал, будівельних проєктів та інших цінних активів, що розташовані в зонах війни в Україні. Страхове покриття в межах 50 млн. доларів США надається від фізичних пошкоджень, спричинених ракетами, дронами та уламками систем ППО, з гнучкими варіантами покриття для широкого переліку об'єктів страхування: великої комерційної нерухомості (офісів, торгових центрів, промислових комплексів); проєктів зеленої енергетики (вітрових та сонячних електростанцій, систем збереження енергії, електромереж); інвестиції в акціонерний капітал (страхування вкладень банків, інвестиційних фондів та фінансових установ, що підтримують бізнес в Україні; будівельних проєктів та нерухомості (об'єктів елітомасштабної інфраструктури, комерційних об'єктів, житлової забудови); виробничих підприємств та промислових об'єктів (заводів, виробничих комплексів, високовартісних промислових активів); логістичних хабів, складів та ланцюгів постачання (дистрибуційних центрів, транспортних вузлів, логістичних операцій); сільського господарства та продовольчих підприємств (агропідприємств, переробних заводів, складських приміщень); технологічної та ІТ-інфраструктури (дата-центрів, телекомунікаційних компаній, ІТ-хабів) тощо.

2. Страхування від політичних ризиків – продукт, який пропонує страховий захист від збитків, спричинених політичними подіями, такими як тероризм, заворушення, саботаж, страйки, заворушення, державні перевороти, громадянські безлади та заворушення в зонах високого ризику в Україні тощо.

3. Страхування від перерв у бізнесі – продукт, який доповнює страхування воєнних ризиків, забезпечуючи захист від: втрати доходу: (компенсація за втрачений дохід через воєнні потрясіння, які переривають діяльність бізнесу) та додаткових витрат (покриття необхідних витрат, спрямованих на мінімізацію впливу перебоїв, таких як витрати на релокацію або організацію тимчасових операцій).

Основні переваги співпраці бізнес-структур з іншуртех-компанією «FortuneGuard» є такі: перестраховання полісу глобальним провайдером із рейтингом А+, що забезпечує надійну фінансову підтримку у зонах високого ризику; адаптація розміру страхового тарифу та покриття до конкретного профілю ризиків інвестора на базі аналізу, проведеного за допомогою штучного інтелекту; професійна підтримка з боку провідних страхових компаній України, з якими співпрацює FortuneGuard.

Міжнародна підтримка у страхуванні та перестраховуванні воєнних та інших ризиків є, безперечно, хорошим стимулом для залучення іноземних інвестицій у процеси реконструкції та відбудови української економіки. Проте існує першочергова потреба у формуванні інвестиційних ресурсів із внутрішніх джерел, а відтак виникає потреба у створенні нових організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків в Україні, завдяки якому можна було б залучати кошти з різних джерел та розділяти ризики кредиторів, інвесторів та страховиків.

Виходячи із наявних проблем розвитку інвестиційної діяльності бізнес-структур в Україні, одним із шляхів їх вирішення, на нашу думку, є посилення ролі держави на страховому ринку. Це пов'язано з тим, що постійне накопичення суспільного багатства, а також істотний вплив низки техногенних, інвестиційних, екологічних, а в

останні роки й воєнних та інших пов'язаних з ними ризиків, загрожують його збереженню та примноженню, вимагають створення ефективної і масштабної системи страхових фондів (пулів), призначених для своєчасної компенсації непередбачених матеріальних збитків. До того ж підтримка державою страхування пріоритетних видів галузей економіки також дозволяє стимулювати виробництво необхідної продукції.

На даний час необхідно сформувати такий організаційно-економічний механізм у сфері страхування, які дозволять забезпечити необхідний рівень функціональної взаємодії трьох головних учасників страхового ринку – бізнес-структур (виробників продукції та інвесторів), страховиків і держави, з боку якої забезпечити контроль за функціонуванням даного механізму. Для вирішення цього важливого завдання пропонуємо Міністерству фінансів України заснувати Державний страховий пул (ДСП), що функціонуватиме на основі партнерства між державою та страховим сектором і виконуватиме функції страховика, перестраховика та координатора цієї взаємодії за участю держави.

З метою забезпечення розвитку страхування інвестиційних ризиків на базі запропонованої моделі пропонуємо: внесення змін до Закону України «Про страхування» в частині створення та функціонування ДСП; створення ДСП як самостійної державної організації, що діє на принципах самофінансування та прибутковості і забезпечення виконання нею визначених функцій; здійснення страхування продукції, яка виготовляється вітчизняними виробниками в межах пріоритетних напрямів за державної підтримки; законодавче впровадження обов'язковості страхування зазначеної продукції та інших об'єктів страхування, у разі, якщо здійснення тих чи інших правовідносин передбачає використання бюджетних коштів, гарантій уряду забезпечення щорічного встановлення у законах України про Державний бюджет України відповідних видатків на державну підтримку страхування пріоритетних галузей економіки; розробка нових типових страхових продуктів зі страхування реальних та фінансових інвестицій, а також накопичувального та інвестиційного страхування життя керівників бізнес-структур, менеджерів інвестиційних проєктів, які здійснюють їх реалізацію; прийняття нормативного документу, який визначає критерії звернення до ДСП, умови забезпечення, прозорі та передбачувані процедури страхування ризиків, недискримінаційний підхід до роботи, недопущення корупційного чинника при ухваленні рішень щодо страхування тощо.

На нашу думку, модель організації та функціонування ДСП повинна передбачати таке. По-перше, низка міністерств і відомств (міністерства цифрової трансформації, енергетики, економіки, довілля та сільського господарства, розвитку громад та територій та ін.) готують на кожний наступний пропозиції щодо державної підтримки страхування та подають їх на затвердження Кабінету Міністрів України з обґрунтуванням потреби в бюджетних асигнуваннях. Після затвердження відповідних бюджетних асигнувань зазначені міністерства будуть перераховувати бюджетні кошти до ДСП на підставі наданого реєстру договорів страхування. По-друге, через ДСП реалізується принцип партнерства між державою (в особі ДСП) і страховими компаніями приватної форми власності, за якого держава відіграє ключову роль у розвитку страхування ризиків за державної підтримки та інвестиційних ризиків, виконуючи властиві їй функції перестраховування, контролю й адміністрування за бюджетними коштами. При цьому більшість функцій із страхування виконується ринковим страховим сектором з максимальним використанням існуючих ресурсів і потенціалу. Мається на увазі, що ті страхові компанії, які мають на меті участь у страхуванні ризиків за державної підтримки, повинні укласти з ДСП договір про

співробітництво. По-третє, механізм відбору страхових компаній для участі у страхуванні за державної підтримки повинен передбачати реалізацію за такими основними критеріями: наявність ліцензії на відповідні види страхування, виданої НБУ; діяльність на ринку страхових послуг не менше 5 років; бездоганна ділова репутація та відсутність негативної інформації, що компрометує діяльність страхових компаній перед суспільством (скандали в ЗМІ, рейдерство, судові позови, масові претензії страхувальників); відповідність фінансовим критеріям оцінки страхових компаній, встановленим чинними нормативними актами. По-четверте, страхова премія за укладеними договорами субсидованого страхування сплачується страхувальниками (виробниками продукції та інвесторами) в установлені строки страховику в частині, що не субсидується державою, тобто 50 % від встановленого тарифу. Після завершення дії договору страхування страхові компанії формують пакети документів для отримання страхових субсидій і передають їх до ДСП. По-п'яте, при настанні страхових випадків збитки виробників, які не є результатом надзвичайних ситуацій, покриваються страховиком та перестраховальником відповідно до розмірів утримуваної ними відповідальності. ДСП сплачує страхувальнику страхове відшкодування згідно з умовами договору перестраховування, що дає страхувальнику гарантію повного та вчасного відшкодування збитку. Схематично модель функціонування державного страхового пулу відображена на рис. 1.

Рис. 1. Пропонована модель функціонування Державного страхового пулу
Джерело: розробка автора

Що ж стосується фінансування ДСП, то відносини з приводу акумулювання ресурсів передбачають здійснення видатків державного бюджету на його створення та обмежуються витратами на формування статутного фонду ДСП при її заснуванні в розмірах, передбачених чинним законодавством. Фінансування діяльності ДСП може здійснюватися за рахунок таких джерел фінансових ресурсів: страхові премії, які сплачуються страховими компаніями за перестраховування ризиків; доходи від наданих послуг, отримані ДСП від страхових компаній за послуги, такі як управління даними, розробка тарифів, навчання, розробка нових страхових продуктів; інші доходи – за рахунок управління коштами резервів та надання послуг страховим компаніям; надходження від донорів; інші надходження.

Реалізація моделі функціонування державного страхового пулу відносин у сфері державного страхування дасть можливість: значно зменшити видатки з резервного фонду Кабінету Міністрів України на відшкодування катастрофічних збитків національним виробникам та інвесторам; забезпечити функціонування прозорої та надійної системи страхування під державним контролем; уникнути незаконного використання коштів державного бюджету; забезпечити інтереси учасників системи страхування; забезпечити прозору і економічно обґрунтовану процедуру компенсації збитків національним виробникам та інвесторам; створити умови для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки та для відбудови економіки України.

В результаті аналізу сучасного стану відносин з приводу страхування інвестицій, нами виявлені наступні проблеми: низький рівень застрахованих ризиків реальних та фінансових інвестицій; відсутність спеціалізованих професійних об'єднань страхових організацій у сфері страхування інвестиційних ризиків; обмежена пропозиція страхових продуктів зі страхування ризиків реалізації інвестиційних проектів; недостатньо розвинена інфраструктура страхового ринку; низький рівень капіталізації страхових компаній тощо.

Вирішення цих проблем повинно лежати у площині інтересів не лише держави, а й самих страхових компаній. Це потребує передусім акумулювання фінансових ресурсів, підвищення транспарентності та систематизація досвіду страхових компаній у сфері страхування інвестиційних ризиків.

Акумулювання фінансових ресурсів страхових організацій необхідне для забезпечення страхового захисту реальних інвестицій в Україні. З цих позицій страховими компаніями доцільно створювати страхові консорціуми для страхування інвестиційних проектів, реалізацію яких можуть супроводжувати особливо великі або катастрофічні ризики. Відповідальність за такими ризиками, як правило, є істотною, внаслідок чого при здійсненні страхових операцій потрібні значні фінансові ресурси.

Діяльність страхових компаній має стати якомога більше відкритою та прозорою, оскільки однією з необхідних умов розвитку страхування інвестиційних ризиків є підвищення довіри з боку страхувальників. Наявність у страхувальників інформації про сильні і слабкі сторони страхової компанії дозволяє уникати несприятливих ситуацій шляхом зміни умов договорів і термінів страхування, а також здійснення регулярного і глибокого аналізу фінансового стану страховика. Страховим компаніям необхідно висвітлювати на власних інтернет-сторінках інформацію про загальні фінансові характеристики компанії, структуру і адекватність капіталу, ліквідність, а також про якість систем внутрішнього моніторингу та контролю, обсяги і структуру страхових резервів та виплати страхових відшкодувань, правила страхування інвестиційних ризиків, а також відомості про структуру власності та склад керівних органів.

Систематизація досвіду у сфері здійснення страхування реальних інвестицій дозволить розробляти економічно обґрунтовані страхові тарифи, формувати статистичні бази по страхових подіях, а також сформувати методичні основи страхування інвестиційних ризиків, що багато в чому полегшить діяльність страхових компаній в даному напрямі.

Важливим кроком для розвитку страхування інвестиційних ризиків в Україні буде сприяння розвитку саморегулювання у сфері страхування інвестиційних ризиків, яке має стати гнучким інструментом, що дозволяє розвиватися цьому сегменту страхового ринку відповідно до його особливостей і потреб. На нашу думку, необхідним є створення саморегулювальної організації страховиків із страхування інвестицій з ініціативи самих страхових організацій, що дозволить координувати розвиток даного сегменту страхового ринку відповідно до вимог бізнес-структур та інших страхувальників, що виступають у ролі інвесторів, вчасно реагувати на зміни, що відбуваються в даному сегменті ринку, виробляти практичні рекомендації, необхідні для здійснення страхування інвестиційних ризиків в Україні.

Особливу увагу в Україні слід звернути на розроблення вітчизняними страховиками продуктів зі страхування життя інвесторів з огляду на те, що втрата життя чи здоров'я ключової особи може позначитись не лише на добробуті родити, а й на результатах функціонування бізнес-структури та ефективності реалізації її проєктів. Тому накопичувальне чи інвестиційне страхування життя цілком правомірно розглядати як базовий елемент фінансової стратегії інвесторів.

Загалом удосконалена модель ринку страхування інвестиційних ризиків представлена на рис. 2.

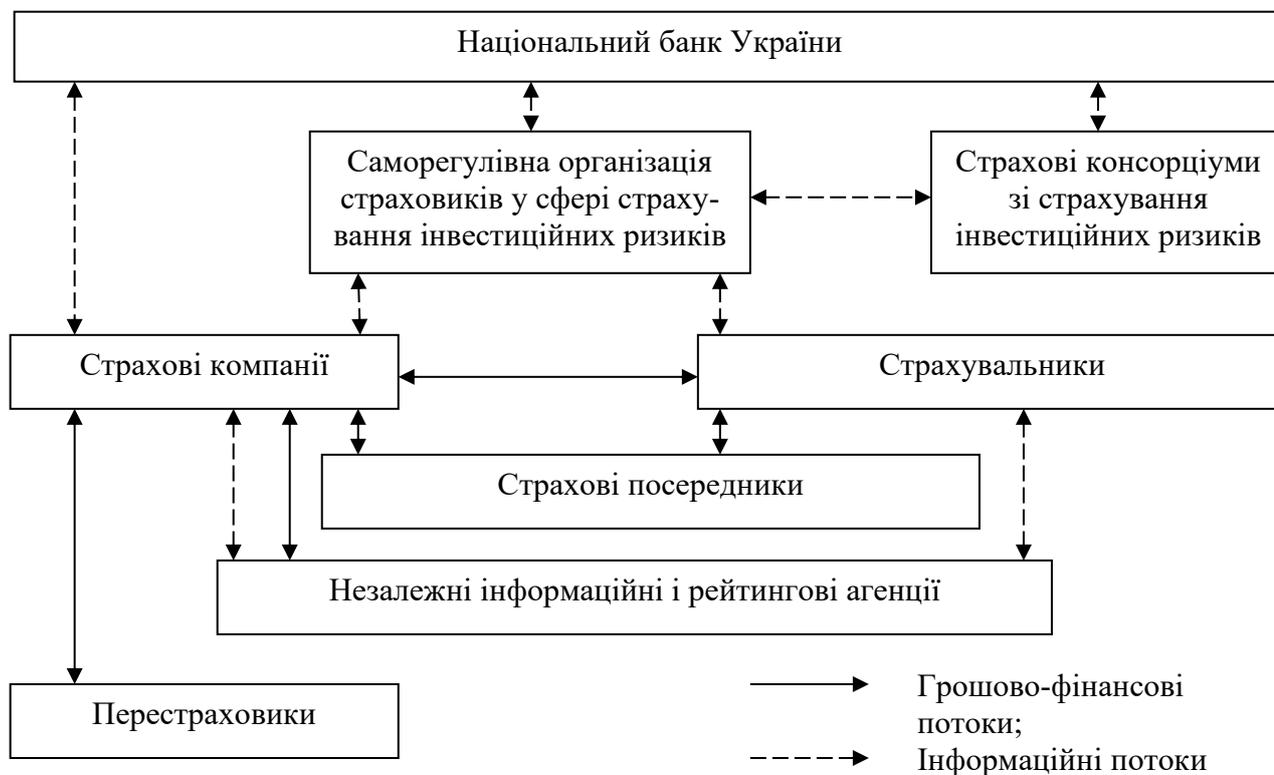

Рис. 2. Удосконалена модель ринку страхування інвестиційних ризиків в Україні
Джерело: розробка автора

Однак запропонована модель буде успішною за таких умов: сталості економічного середовища для функціонування бізнес-структур та різних типів інвесторів – потенційних страхувальників; підвищення рівня капіталізації та фінансової стійкості страховиків; формування сприятливої регуляторної політики у сфері страхування інвестиційних ризиків; розвитку законодавчої і нормативно-правової бази у зазначеній сфері; використання сучасних методів управління страховими організаціями; використання сучасних підходів та наявність привабливих продуктів зі страхування інвестиційних ризиків.

Таким чином, узагальнюючи результати нашого дослідження, виокремимо основні напрями для розвитку страхування інвестиційних ризиків в Україні у сучасних умовах, а саме:

- чітке визначення переліку інвестиційних ризиків, які підлягають страхуванню в Україні та їх зазначення в межах окремого нормативного документу НБУ;

- розроблення та законодавче закріплення механізму створення та функціонування Державного страхового пулу, зокрема в частині визначення його правового статусу, напрямів діяльності, характеру відносин зі страхувальниками та суб'єктами страхової інфраструктури, формування та використання доходів з подальшим закріпленням;

- формування компаніями зі страхування життя продуктів з накопичувального та інвестиційного страхування життя керівників бізнес-структур, які здійснюють реалізацію інвестиційних проєктів;

- розробка механізмів зростання рівня капіталізації та фінансового потенціалу Експортно-кредитного агентства для підвищення його активності у сфері страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур та розширення страхового покриття за ними;

- створення зацікавленими страховими компаніями саморегульованої організації із страхування інвестицій задля координації та розвитку даного напрямку страхування, напрацювання єдиної методології та практичних рекомендацій з вдосконалення організації та організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків в Україні;

- розвиток ринкової інфраструктури у сфері страхування інвестиційних ризиків шляхом податкового стимулювання страхових компаній, які здійснюють страхування і перестраховування зазначених ризиків, підтримки діяльності страхових брокерів, а також активного залучення фінтех-стартапів та іншуртех-компаній до участі у цих процесах;

- налагодження та розвиток прямих зв'язків між НБУ, саморегульованими організаціями страхового ринку із міжнародними фінансово-кредитними установами, страховими організаціями та експортно-кредитними агентствами розвинутих країн, які здійснюють та поширюють практику страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур в екстремальних умовах з метою ознайомлення із передовим досвідом у зазначеній сфері та використання найбільш прийнятних його елементів в Україні.

- адаптація діяльності у сфері страхування інвестиційних ризиків до нормативних вимог (директив) ЄС, створення належної нормативно-правової бази, систем менеджменту та фінансового обліку у страхових компаніях, а також чітких процедур регулювання діяльності у сфері страхування інвестиційних ризиків, які відповідають чинним вимогам та кращим практикам європейського досвіду у зазначеній сфері.

Отже, на українському страховому ринку поступово відновлюється попит на страхування інвестиційних ризиків та формуються спеціалізовані продукти для бізнес-структур, спрямовані на збереження капіталу та фінансової стабільності. До процесу

поступово долучаються міжнародні агентства й партнери, що підвищує довіру до механізмів захисту. Водночас залишаються серйозні виклики: високі страхові премії через рівень ризиків, обмежене покриття, а також низький рівень довіри до вітчизняних страхових компаній, адже в умовах війни інвестування потребує не лише достатніх

Висновки. На основі проведеного дослідження щодо розвитку організаційно-економічних механізмів страхування інвестиційних ризиків бізнес-структур в Україні сформульовано такі висновки:

1. Першочерговими завданнями розвитку страхового ринку у напрямі захисту вітчизняних бізнес-структур від інвестиційних ризиків повинні стати такі: забезпечення захисту майнових і немайнових інтересів страхувальників-інвесторів; забезпечення безперервності процесу виробництва і відшкодування збитків бізнес-структур за рахунок коштів страхових резервів; формування ефективних організаційно-економічних механізмів державної підтримки захисту вітчизняних бізнес-структур від інвестиційних ризиків; мінімізація можливих збитків інвесторів при настанні страхових випадків; підвищення ролі страхового ринку у забезпеченні довгострокових інвестицій у пріоритетні сфери економіки держави.

2. Істотний вплив низки техногенних, інвестиційних, екологічних та інших ризиків, що загрожують збереженню та примноженню суспільного багатства, вимагають створення ефективної і масштабної системи страхових фондів, призначених для своєчасної компенсації непередбачених матеріальних збитків. Доведено необхідність формування організаційно-економічного механізму, який дасть змогу забезпечити необхідний рівень функціональної взаємодії учасників страхового ринку – бізнес структур (виробників продукції та інвесторів), страховиків і держави. Для вирішення цього важливого завдання запропоновано створити Державний страховий пул (ДСП), що функціонуватиме на основі партнерства між державою та приватним страховим сектором та здійснюватиме страхування та перестраховання інвестиційних ризиків бізнес-структур, які провадять власну діяльність у пріоритетних сферах економіки. Реалізація зазначеної моделі дасть змогу знизити бюджетні видатки на відшкодування ризиків виробникам продукції, забезпечити функціонування ефективної системи державного страхування та реалізувати інтереси її учасників, створити умови для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки.

3. Основними напрямками розвитку страхування інвестиційних ризиків в Україні визначено такі: чітке визначення переліку інвестиційних ризиків, які підлягають страхуванню в Україні; розроблення та законодавче закріплення механізму створення та функціонування Державного страхового пулу для страхування та перестраховання ризиків національних виробників та інвесторів; розроблення та пропозиція спектра продуктів з накопичувального та інвестиційного страхування життя керівників бізнес-структур, які здійснюють реалізацію інвестиційних проєктів; розробка механізмів зростання рівня капіталізації та фінансового потенціалу Експортно-кредитного агентства; створення саморегульованої організації із страхування інвестицій в цілях координації та розвитку даного напрямку страхування; розвиток ринкової інфраструктури у сфері страхування інвестиційних ризиків шляхом підтримки діяльності страхових брокерів та залучення іншуртех-компаній до участі у цих процесах; адаптація діяльності у сфері страхування інвестиційних ризиків до нормативних вимог (директив) ЄС.

Список використаної літератури

1. Приймак І.І., Тимків Н.А. Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>
2. Кривенко Ю.В., Євтушенко Н.М. Роль страхування у захисті інвестицій та розвитку фінансових ринків. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 15. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-08-03>
3. Бугров О., Бугрова О., Лук'яничук І. Модель ухвалення рішення щодо страхування інвестиційного ризику проєкту в контексті поведінкових фінансів і теорії контрактів. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 2(49). С. 194–206.
4. Нагайчук Н.Г., Третяк Н.М. Корпоративне страхування в системі ризик-менеджменту підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Вип. 24/ № 1. - С. 145-152.
5. Інвестиційні інструменти DFC: страхування політичних ризиків: веб-сайт. URL: http://publications.chamber.ua/2023/B%26FS/DFC%20PRI%20IA_FINAL_2023_UKR.pdf.
6. Guide: Страхування воєнно-політичних ризиків в Україні. Посібник. Київ: UkraineInvest, 2024. 14 с.
7. Тарасовський Ю. Страхування воєнних ризиків. MIGA надала Dragon Capital гарантію на \$9 млн для інвестицій у Львівський індустріальний парк. *Forbes*. 23 вересня 2023 р. URL: <https://forbes.ua/news/strakhuvannya-voennikh-rizikiv-miga-nadala-dragon-capital-garantiyu-na-9-mln-dlya-investitsiy-u-lvivskiy-industrialniy-park-28092023-16327>
8. Support for Ukraine's Reconstruction and Economy Trust Fund (SURE TF). URL: <https://www.miga.org/support-ukraines-reconstruction-and-economy-trust-fund-sure-tf>
9. Прасад А. ARX спільно з DFC страхуватимуть воєнні ризики для бізнесу до 100 млн грн. *Forbes*. 13 листопада 2024 р. URL: <https://forbes.ua/news/ukraintsyam-zarporonovali-pokrittya-voennikh-rizikiv-do-100-mln-grn-13112024-24777>
10. Страхування інвестицій від політичних та воєнних ризиків, як інструмент їх залучення в Україну. URL: <https://www.dictio.com.ua/news/strakhuvannya-investitsiy-vid-politichnih-ta-voennih-rizikiv-yak-osnovniy-instrument-yih-zaluchennya-v-ukrayinu>
11. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності: Закон України від 20 груд. 2016 р. № 2154-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#>
12. Тищенко Ю. Страхування інвестицій та воєнних ризиків в Україні: захист капіталу та інвестора. UNBA: веб-сайт. URL: <https://unba.org.ua/publications/10827-strakhuvannya-investitsij-ta-voennih-rizikiv-v-ukraini-zahist-kapitalu-ta-investora.html>
13. Цимбалюк І. Як застрахувати інвестиції від ризиків в Україні: веб-сайт. URL: <https://rates.fm/ua-uk/insurance/yak-zastrahuvati-investitsiyi-vid-rizikiv-v-ukrayini/>
14. Ігонін В. Як працює страхування ризиків в інвестиційних угодах. *Економічна правда*. 20 червня 2023 р. URL: <https://pravda.com.ua/columns/2023/06/20/701340/>
15. FortuneGuard. Захищаємо бізнес та інвесторів. FortuneGuard: веб-сайт. URL: <https://www.fortuneguard.ai/uk/insurance/business-interruption>

Дата надходження статті: 03.10.2025

Дата прийняття статті: 17.10.2025

Дата публікації статті: 25.12.2025